

La veu (rigorosa) de l'experiència: el cas de Suïssa

Sara Losa

© Fotòlia/Paco Ayala

Un de cada cinc habitants són estrangers. Polítiques molt estrictes i molt descentralitzades han marcat l'estabilitat del país. Destaca una forta xenofòbia dels ciutadans i un marcat divorci dels nousvinguts amb la identitat suïssa.

1. Dades estadístiques

Suïssa bat rècords en matèria d'immigració atès que a finals de 2007 un 20,60% de la població total és estrangera. Els immigrants representen una quarta part de la població activa.

És un cas únic a Europa, comptant que hi ha una situació de gairebé plena ocupació, amb una taxa d'atur d'un 2,50%.

Com a la majoria de països, les dades suïsses no tenen en compte el col·lectiu de sense papers i malgrat els esforços de l'administració, conèixer el nombre de persones que viuen de manera irregular al país és força difícil.

L'ENTRADA AL PAÍS ES FIXA PER QUOTES ESTRICTES, LA QUAL COSA HA FACILITAT QUE LA IMMENSA MAJORIA DELS NOU-VINGUTS SIGUIN EUROPEUS. LA NACIONALITZACIÓ EXIGEIX 12 ANYS DE RESIDÈNCIA, PROVES D'HISTÒRIA I CULTURA I ALTRES REQUISITS

Segons un «Rapport sur la migration illégale» publicat par l'Office Fédéral des Migrations l'any 2004 l'estimació de sense papers oscil·la entre 50.000 i 300.000. Un altre estudi de la Universitat de Linz parla de 90.000 treballadors clandestins a Suïssa, mentre que l'associació «Sans nous rien ne va plus», que agrupa diverses entitats de sense papers, la xifra seria superior a les 100.000 persones. En qualsevol cas totes les estimacions consideren que n'hi ha un terç més que ara fa deu anys.

Fins 1970 la població estrangera a Suïssa podia qualificar-se d'homogènia tota vegada que estava composta majoritàriament per treballadors de l'Europa del sud (més de la meitat italians). Actualment això no és així i la part

de persones provinents de països no europeus dintre de la població estrangera representa un 14,60% del total d'aquesta població estrangera. Tot i això, els quatre principals països d'origen són els següents:

- **Itàlia** (291.684 persones l'any 2006, un 19,10% del total d'estrangers i un 3,90% del total dels suïssos)
- **Sèrbia** (190.794 persones l'any 2006, un 12,50% del total d'estrangers i un 2,56% del total dels suïssos)
- **Portugal** (173.477 persones l'any 2006, un 1,40% del total d'estrangers i un 2,33% del total dels suïssos)
- **Alemanya** (172.580 persones l'any 2006, un 11,30% del total d'estrangers i un 2,32% del total dels suïssos).

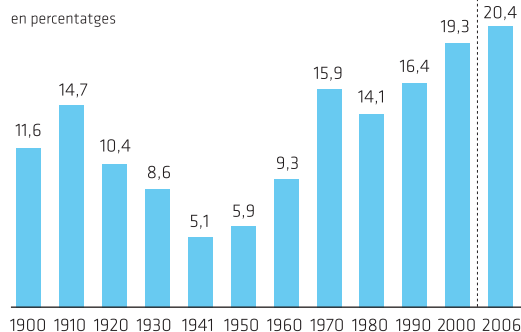
En el gràfic següent es mostra la proporció d'estrangers en relació amb el conjunt de la població permanent, resident a Suïssa, a partir de desembre de l'any 1900. (gràfic 1)

El repartiment dels diversos grups d'origen de la població estrangera entre les diferents regions i aglomeracions suïsses és molt variable. La població estrangera es concentra, sobretot, en les zones urbanes i tant a zones perifèriques com als centres de les aglomeracions.

L'any 2007 la ciutat de Ginebra comptava la proporció d'estrangers més elevada (un 43,8%

gràfic 1

PROPORCIÓ D'ESTRANGERS SOBRE EL CONJUNT DE LA POBLACIÓ RESIDENT PERMANENT, DES DE FINALS DE DESEMBRE DE 1900.

de la població), seguida de Lugano (36,90%) i Lausanne (35,80%), mentre que al cantó rural d'Uri és molt menor (8,80%).

2. Polítiques d'integració

Categories legals

Suïssa expedeix fins a 11 tipus diferents de permisos d'estada per als estrangers immigrants, segons la durada, curta -d'estància- o llarga -d'establiment-, els països d'origen (Unió Europea, Associació Europea de Lliure Comerç o els anomenats Estats tercers -la resta, amb excepció dels provinents dels Estats Units d'Amèrica i del Canadà que tenen disposicions particulars-), la situació (asilats, refugiats, fronterers, persones a protegir,...), etc

A més hi ha el col·lectiu dels sense papers, identificats en dos grups clarament diferenciats: els immigrants il·legals a la recerca d'un lloc de treball i els que, per motivacions diverses -incloent-hi la possible perversió del mateix sistema legal- han perdut la seva autorització d'estada a Suïssa. Encara podríem identificar un tercer grup de sense papers, són els infants i adolescents, menors d'edat, en situació irregular.

Drets i deures

Els drets solen ser nombrosos i els deures més importants giren entorn del contracte i lloc de treball. No ho solen haver restriccions a nivell de drets econòmics i del mercat de treball. Existeixen algunes reserves quant a disposicions generals relatives a qüestions sanitàries i de comerç. Els estrangers establerts legalment es troben en peu d'igualtat amb els ciutadans suïssos pel que fa a l'accés al mercat de treball. Els contractes de treball de durada inferior a un any donen dret a

autoritzacions d'estància limitades a la mateixa durada del contracte. Normalment després de 10 anys d'estada l'autorització d'establiment es concedeix per una durada il·limitada.

Gràcies a l'esforç de diverses associacions, els sense papers tenen uns drets relativament nombrosos (de sindicació, d'assegurança mèdica, d'invalidesa, d'atur, d'accidents, de previsió professional, de jubilació,...)

Competències

	Estatl (federal)	Regional (cantonal)	Local (comunal)
Fixar contingents	X		
Control de fluxos	X		
Permis de residència		X	
Permis de treball	X	X	
Naturalitzacions	X	X	X

L'Oficina Federal de les Migracions (OMD) depèn del Ministeri Federal de Justícia i Policia.

La Llei federal sobre l'estància i l'establiment d'estrangers data de 1931

El darrer reglament és de l'any 1986.

Una nova Llei federal sobre estrangers va entrar en vigor el primer de gener de 2008.

Les competències en matèria de policia d'estrangers són repartides entre la Confederació i els cantons.

TOT I AIXÒ, ACTUALMENT LA CONFEDERACIÓ HELVÈTICA BAT RÈCORDS EN IMMIGRACIÓ QUE REPRESENTA EL 20,6% DE LA POBLACIÓ

Encara que la darrera paraula la sol tenir l'Estat confederal, les competències són repartides i han de ser preses per ambdues administracions (la Confederació i els cantons).

Els litigis són administratius, de temes d'estrangeria, i no polítics i es resolen per la via de recurs administratiu davant del Ministeri Federal de Justícia i Policia.

Serveis prestats per les administracions

A Suïssa la integració, tal i com és entesa per l'Estat, és posada en pràctica pels tres graons polítics del país; la Confederació, els cantons i els ajuntaments.

	Estatat (federal)	Regional (cantonal)	Local (comunal)
Socioeconòmic	Subvencions a l'assegurança obligatòria	Prestacions sociosanitàries	Ajudes socials
Financer			
Laboral		Assegurança d'atur	Centres d'informació professional
Lingüístic	Formació escolar		
Religiós	Escola		
Polític	Dret de vot		
Assessoria legal			

Un informe de l'OMD d'agost de 2007 defineix la integració dels estrangers a Suïssa com un èxit, a nivell general. Això no obstant, considera que existeixen llacunes i deficiències considerables tant en la posada en marxa per part de l'Estat de determinades mesures com en la utilització per part dels estrangers d'alguns serveis. L'opinió de l'OMD és que molts estrangers no aprofiten prou de les oportunitats ofertes per les diferents oficines públiques.

Cursos de llengua i cultura

La promoció de llengües a Suïssa representa una tasca pluridisciplinària que implica, entre altres, la formació escolar, la formació professional, l'assegurança d'atur i la formació d'adults.

L'estructura federal del sistema educatiu suís revela competències cantonals i comunals. Existeixen en diversos municipis classes d'integració específiques.

Cal recordar però que Suïssa té una gran diversitat malgrat que cada cantó té cura d'una població autòctona molt precisa que, en general, és monolingüe i monocultural.

També hi ha programes amb suport federal com la promoció general de la llengua estàndard o el programa de desenvolupament de competències lingüístiques en el cas de joves amb dificultats d'aprenentatge.

Teixit associatiu

A Suïssa existeixen òrgans consultius i participatius en tots tres nivells administratius.

A nivell confederal destaca la Comissió federal d'estrangers.

El Forum per a la integració de les migrants i els migrants és l'organització que reagrupa les associacions d'immigrants a Suïssa.

Existeix un ampli teixit privat d'entitats que van des d'organitzacions eclesiàstiques fins a clubs esportius que tenen cura de la integració. Les entitats d'ajuda als sense papers són particularment ben organitzades a ciutats grans com Ginebra, Zuric, Basilea o Berna.

Dret de vot

Aquesta matèria és de competència regional i per tant cada cantó té un criteri diferent al respecte. Cinc cantons reconeixen actualment el dret a vot municipal als estrangers. Hi ha tres altres cantons que deixen a cada municipi la possibilitat de legislar en aquest àmbit i deixar o no votar als immigrants. Finalment hi ha cinc cantons més on el vot dels immigrants no és possible.

L'elegibilitat dels immigrants és encara un tema pendent de resoldre.

3. Dimensió econòmica i social

Impacte econòmic de la immigració

El creixement econòmic suís ha estat d'un 3,2% l'any 2006 i d'un 2,8% l'any 2007. Els comptes públics són excel·lents i aquesta prosperitat hel-

LES COMPETÈNCIES EN MATÈRIA D'IMMIGRACIÓ ESTAN MOLT DESCENTRALITZADES. ALGUNS CANTONS PERMETEN EL DRET A VOT, D'ALTRES NO I ENCARA D'ALTRES HO DEIXEN EN MANS DELS MUNICIPIS

vètica deu molt als estrangers. Hi ha una consideració global positiva respecte dels estrangers que ateny tant als treballadors immigrants com als exiliats fiscals o els turistes de grans fortunes.

Suïssa és el quart país del món en enviament de remeses econòmiques a l'estranger.

El Consell Federal ha anunciat la propera publicació d'un informe econòmic sobre la importància del flux dinerari enviat des de Suïssa pels treballadors estrangers, inclosos els sense papers, a les seves famílies i en els seus països en desenvolupament.

Autocupació

A Suïssa la taxa de treballadors autònoms ha pujat d'un 9,20% l'any 1990 a un 12,80% l'any 2007 (sense comptar el sector agrícola). El percentatge d'independents d'origen estranger és pràcticament igual als dels suïssos encara que una mica inferior i presenta grans diferències segons la nacionalitat. La taxa d'independents s'eleva a un 13,80% entre els suïssos, contra un 12% entre alemanys, un 9,60% entre turcs, un 5,9% entre africans o un 4,1% entre portuguesos.

Economia submergida

A Suïssa, com arreu existeix aquesta xacra que ha estat encara augmentada pels resultats d'una política de desregulació. L'economia submergida ve acompanyada, normalment, per un augment sense precedents de la flexibilització i la precarització dels llocs de treball.

A Suïssa s'estima que el treball en negre representa un 9,30% del PIB. Els sectors més freqüents són els habituals: treball domèstic, agricultura, hotelaria i restauració, construcció.

Des de juny de 2004 va ser aprovada una Llei federal contra el treball en negre que ha implicat diverses mesures positives però que no ha eradicat, ni de bon tros, l'economia submergida.

L'esmentada llei federal contra el treball en negre va en aquest sentit i comporta quatre tipus de mesures: administratives per tal que certs treballs com el servei domèstic tinguin assegurances socials, organitzatives: els cantons han de tenir necessàriament serveis d'inspecció sobre el territori, informàtiques: l'actualització

de bases de dades i el creuament de dades entre policia, hisenda, seguretat social,... al marge de si es tracta d'autoritats federals, cantonals o comunals i, per últim, el reforçament de les sancions.

Pobresa, atur, marginalitat

Segons les directives de la Conferència suïssa de les institucions d'acció social (CSIAS) per al càlcul de l'ajuda social, més de 200.000 estrangers són pobres o estan en risc fort d'esdevenir-ne. Si el 10,40% de la població autòctona és pobre, en el cas dels estrangers aquest percentatge puja

LA INTEGRACIÓ ÉS TAN LABORIOSA QUE MOLTS IMMIGRANTS SENTEN REFÚS CAP A LA IDENTITAT SUÏSSA, I UNA PART D'ELLS CAUEN FÀCILMENT EN LA MARGINALITAT

fins al 21,40%. De totes maneres, les xifres varien molt segons les diferents nacionalitats existents. Els búlgars, turcs i romanesos assoleixen una taxa de pobresa d'un 29,20%.

Mentre que els immigrants que provenen de la UE-15 tenen una taxa d'activitat lleugerament superior a la dels propis suïssos, les persones d'altres orígens tenen una taxa de participació en la vida activa del país força inferior. El quadre 3.1 en dona una mostra. (taula 2)

L'any 2003, darreres dades obtingudes, un 48,90% dels condemnats penalment pel poder judicial eren estrangers. Només un 28,30% de persones en demanda d'ajuda per ser víctimes

de delictes eren estrangeres. L'elevada taxa de criminalitat estrangera a Suïssa s'explica per la proporció important d'homes joves sortits de classes socials molts desfavorides.

No existeixen dades del nombre d'estrangers, i estrangeres, que exerceixen la prostitució a Suïssa. La prostitució és un dels sectors on el treball en negre és més estès.

Accés a les institucions financeres

No existeixen dades del nombre d'estrangers que obtenen crèdits a Suïssa. L'autoocupació és força estesa entre els estrangers i tot i la manca de dades no sembla que hi hagi massa problemes financers per a aquestes iniciatives econòmiques.

Accés a l'habitatge

Les famílies dels immigrants solen ser més nombroses que les dels autòctons. Els allotjaments, per contra, són iguals o més petits. Sense permís d'estada és difícil trobar allotjament a Suïssa. Els sense papers són forçats, sovint, a llogar petits allotjaments i molt cars. Aquest també és un tema on existeixen grans diferències en funció de la nacionalitat.

L'escola

L'escola és un dels primers sectors a través de la qual s'efectua la integració dels infants atès que s'hi posen força mitjans per afavorir l'aprenentatge de la llengua local per tal d'incorporar-los més ràpidament a la societat. Normalment,

taula 2

TAXA DE PARTICIPACIÓ EN LA VIDA ACTIVA DEL PAÍS					
	Suïssa	UE-15 nord	UE-15 sud	Altres	Total estrangers
Taxa d'activitat (15-64)	81,70	83,70	83,30	73,20	79,5
Taxa d'atur	2,80	3,50	6,30	13,10	8,40
Taxa d'atur (15-24)	6,10	9,00	11,40	15,60	13,60

els nens immigrants treuen pitjors resultats que la mitjana dels suïssos i abandonen l'escola més aviat en favor d'un aprenentatge pràctic. En aquest sentit, l'escola suïssa no arriba a promoure la igualtat d'oportunitats que preconitza. Els joves de la segona generació solen assolir millors resultats que els nouvinguts. També a

de la formació, sobretot professional, i del mercat de treball que no afavoreix en gran mesura l'ascensió social. En aquest sentit, la integració escolar dels nens migrants a Suïssa és lluny de ser enterament satisfactòria. Segurament es pot dir que el sistema escolar suís, també a primària i a secundària, afavoreix una certa marginació dels estrangers.

LA TAXA DE TREBALLADORS AUTÒNOMS HA PUJAT D'UN 9,20% L'ANY 1990 A UN 12,80% L'ANY 2007. EL PERCENTATGE D'INDEPENDENTS D'ORIGEN ESTRANGER ÉS PRÀCTICAMENT IGUAL ALS DELS SUÏSSOS

4. Xenofòbia

Partits/moviments declaradament xenòfobs

nivell de sous i de qualitat dels llocs de treball els de la segona generació tenen més oportunitats. Pocs treballen dins l'administració pública. L'escola suïssa representa una eina d'integració força eficaç pels immigrants de segona generació però no pas pels de primera.

L'escola suïssa transmet uns valors socials i culturals força sòlids. Amb tot a mesura que s'eleva el nivell d'instrucció baixa el nombre d'estrangers en presència. Segons i com es pot parlar d'un cert grau de segregació dels estrangers o dels fills dels estrangers cap a certs camps

El partit suís de l'UDC (Unió Democràtica de Centre) majoritari actualment a pràcticament tot el país i primer partit política Suïssa té una ala centrista més moderada però té també una ala dretana que és qualificada d'extrema dreta. Són objectius d'aquest partit reduir la immigració, defensar la independència nacional i reduir el pes de l'Estat a la societat. Quant a la immigració l'UDC lluita per reduir les ajudes socials, endurir les condicions per tal d'obtenir l'asil polític i reforçar el control i les mesures administratives sobre els estrangers.

Algunes de les seves campanyes electorals han estat titllades, amb raó, de fomentar el racisme i les seves posicions reben freqüents acusacions de xenofòbia.

Al cantó del Ticino hi ha la Lega dei Ticinesi, l'equivalent de l'UDC en aquest cantó. Utilitza els mateixos mètodes, té el mateix discurs i obté igualment tants bons resultats electorals.

Evolució del vot

L'UCD amb un 29% dels vots obtinguts a les darreres eleccions generals de 21 d'octubre de 2007 és la primera formació política de Suïssa. Aquest partit, gràcies a la seva ala més dretana, ha passat d'un 11% a un 26,5% entre 1992 i 2003, fins a assolir l'esmentat 29% l'any 2007.

Factors de rebuig

El moviment xenòfob suís va néixer als anys 60 arran d'una lluita en favor d'aturar la immigració. Conceptes com associar immigració amb delinqüència o idees sobre la dissolució de la identitat nacional han fet forat entre la població. És recurrent parlar en públic de l'arribada "d'hordes" de nouvinguts "culturalment inassimilables". Aquesta obsessió ciutadana es reflecteix en alguns sondeigs; un 58% dels ciutadans suïssos es proclamen xenòfobs. Certament Suïssa té la legislació més severa d'Europa en matèria d'immigració i aplica quotes estrictes per als estrangers (amb l'excepció dels originaris de la UE-15, de Noruega i d'Islàndia).

Mass media

Els mass media, en general, s'oposen a l'UDC però finalment és aquest partit polític el que en treu profit. Suïssa ha caigut en el parany de diabolitzar l'UDC en lloc d'obrir un debat serè sobre el contingut de les votacions.

Hi ha part de la premsa i alguna televisió que s'abona amb el tema de la immigració. Alguns titulars són prou expressius com ara: Expulsar els estrangers delinqüents?, Abolir la norma penal antiracisme? Musulmans de Suïssa: adaptar-se o marxar!

Episodis de conflicte

Certament hi ha hagut alguns exemples poc edificants, com la d'un propietari d'un bar que va apallissar i ferir greument un immigrant, mitjan juny de 2006, i com a represàlia una vintena de compatriotes d'aquest immigrant van saquejar el bar. Existeixen algunes pintades racistes, ...

Actualment els ànims semblen més serens hi ha centres d'acollida i alguns immigrants conscients afavoreixen igualment un nou esperit més constructiu. Programes d'ocupació i patruelles de seguretat són també mesures corrents.

De totes maneres l'evolució del sentiment xenòfob ha viscut diverses etapes d'ençà els anys 60. No podem oblidar que Suïssa, amb l'aparell productiu intacte després de la segona guerra mundial i amb una gran necessitat de mà d'obra ha rebut onades migratòries successives des d'aleshores.

EL PARTIT UDC (UNIÓ DEMOCRÀTICA DE CENTRE) MAJORITARI ACTUALMENT A PRÀCTICAMENT TOT EL PAÍS I PRIMER PARTIT POLÍTIC DE SUÏSSA TÉ UNA ALA CENTRISTA MÉS MODERADA PERÒ TÉ TAMBÉ UNA ALA DRETANA QUE ÉS QUALIFICADA D'EXTREMA DRETA

Juntament amb el Regne Unit, Suïssa és l'únic país europeu que ha refusat la immigració en el curs de la seva història recent per pressions purament xenòfobes i al marge de raons econòmiques.

5. Temes de debat

Evolució històrica

L'endemà d'acabada la Segona Guerra Mundial Suïssa tenia una necessitat imperiosa de recórrer a la mà d'obra estrangera. Això no obstant el model desitjat era el del treballador temporer i, preferentment, basat en un model rotatori que tenia per objecte impedir tota integració permanent i ni tan sols duradora dels treballadors a Suïssa. Els estrangers eren considerats purament com a instruments de regulació conjuntural del mercat de treball. Als anys 60 era corrent pensar que era impossible integrar italians i espanyols a la vida suïssa.

Les autoritzacions de treballador amb un estatut temporer obligava els immigrants a treballar 9 mesos i tornar 3 mesos al seu país d'origen. Només després de 10 anys sota aquest règim permetia a l'immigrant demanar el dret a l'estada permanent o dret d'establiment al país. La prohibició a la propietat immobiliària o el no permetre el reagrupament familiar fou l'origen de molts abusos i l'existència d'una gran bossa de famílies obligades a viure en la clandestinitat.

No és fins més tard que es permet aquest reagrupament familiar i que es promou la estabilització de la població estrangera. De totes maneres, la població extraeuropea encara troba força dificultats per establir-se de forma regular.

Arran de la immigració massiva d'italians i espanyols pobres, mitjan els anys 60 i fins i tot a la dècada dels 50, Suïssa va tenir molt interès en desenvolupar la figura de l'immigrant temporal o temporer, que no gaudia gairebé de cap dret. Els immigrants no temporers estaven subjectes a forts contingents mentre que amb els temporers, a qui se'ls impedia tot dret al reagrupament familiar, per exemple, hi havia més permissivitat. Als anys 80 van aparèixer els sol·licitants d'asil polític, nova figura pràcticament desconeguda fins aleshores i que després va tenir un gran boom de la mà dels que venien de l'antiga Iugoslàvia.

Actualment Suïssa viu una diversificació molt marcada dels fluxos d'immigració. Aquesta diversificació de l'origen dels migrants va acompanyada també d'una transformació dels motius d'arribada, de la seva qualificació formativa i de les seves característiques professionals.

Zones de procedència i cohesió cultural

Com arreu, a Suïssa també es dona el fenomen que els immigrants segueixen tenint un fort sentiment de pertinença amb la seva comunitat d'origen. Les relacions entre autòctons i immigrants no són tan freqüents com seria desitjable i la integració social no sempre és fàcil.

Els immigrants de primera generació estan més tancats dins dels nuclis dels seus propis compatriotes. Els de segona generació tenen més contacte amb immigrants d'altres països que amb els suïssos.

Elements més rellevants

La provocació constant del partit més votat fa que el debat sempre giri sobre temes candents. Es parla del mot de delinqüència juvenil, de la nova llei d'estrangeria, de l'expulsió d'immigrants delinqüents, ... Actualment el tema estrella és la negociació del govern entorn a l'extensió de la lliure circulació de persones, propugnada per la UE-27, a Bulgària i Romania.

Altres aspectes

Caldria plantejar-se seriosament el complex i exigent procés de naturalització d'immigrants previst per la legislació suïssa. La naturalització pot considerar-se com el punt final d'un procés d'integració reeixit. Les exigències desmesurades que imposa la legislació vigent (12 anys de residència a Suïssa, una integració social, un coneixement d'hàbits, cultura, costums i pràctiques suïsses, una vida d'acord amb el "dret suís", ...) impedeixen no ja a les segones generacions sinó també a les terceres la seva nacionalització. El fet d'haver de superar proves d'història i cultura suïssa que molts autòctons no serien capaços d'aprovar no només desmotiva els fills dels immigrants a donar el pas cap a la naturalització sinó que genera un sentiment de rebuig cap a la identitat suïssa a causa dels seus pressupòsits elitistes.

Malauradament s'assisteix actualment a un refús de tot allò que té a veure amb la identitat del país entre grans col·lectius socials. També apareixen símptomes de xenofòbia entre col·lectius sorgits de diferents onades migratòries per tal d'obtenir drets de ciutadania en el país.

SARA LOSA és membre del grup de recerca MIGRACOM de la UAB